

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

УДК 377.6.035

Юрій Сурмяк, кандидат педагогічних наук, професор кафедри правознавства

Прикарпатського інституту імені М. Грушевського

Міжрегіональної Академії управління персоналом, професор МКА

Ліліана Кудрик, кандидат філософських наук,

доцент кафедри життєвих компетентностей

Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, професор МКА

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У статті розкрито сучасні принципи, методи і прийоми правового виховання учнів профтехучилищ при взаємодії з органами внутрішніх справ. Уточнено наукові визначення понять: правового виховання, методів і прийомів правового виховання в контексті співпраці педколективів навчальних закладів з працівниками міліції.

Ключові слова: *правове виховання, принципи, методи і прийоми правового виховання, учні професійно-технічних навчальних закладів, органи внутрішніх справ, працівники міліції.*

Лит. 16.

Продовження статті, опублікованої в №8 (79) 2011 року. Педагогічна та юридична науки до основних методів правового виховання відносять: переконання, заохочення, приклад, примус, покарання, вправа, привчання, створення виховних ситуацій, змагання, самопізнання, спостереження та ін.

Ми пропонуємо здійснювати спільну правовиховну діяльність ПТНЗ і ОВС застосовуючи, у першу чергу, такі методи: переконання, приклад, вправи, заохочення, покарання, змагання, самопізнання та спостереження.

Переконання як перевірені у житті знання, що мають для вихованця особистісний смисл, формують його світогляд, визначають його діяльність та поведінку. Формами переконання є: роз'яснення, розповідь, бесіда, лекція, доведення, дискусія. Важливо, щоб учень був переконаний у цінності права і доцільності правомірної поведінки, щоб педагоги і вихователі, працівники ОВС могли не тільки словом, а й особистим прикладом переконувати учнів. Процес формування переконань включає в себе низку послідовних елементів, а саме: накопичення знань, формування певних понять шляхом сприймання і осмислення дійсності чи окремих її явищ, предметів, речей, процесів; вироблення та утвердження в свідомості поглядів, які в кінцевому результаті перетворюються на переконання. Працівник міліції, що залучається до роботи з правового виховання учнів ПТНЗ, має наводити приклади правопорушень, що вчинялись учнями на території населеного пункту, району та роз'яснювати наслідки таких діянь, переконувати юнаків та дівчат, що правомірна поведінка людини

– це запорука досягнення успіху, реалізації її мрій та задумів.

Вправи – це планомірно організоване, свідомо осмислене багаторазове повторення певних дій і прийомів, які поступово ускладнюються, з метою формування, закріплення та вдосконалення практичних навичок і вмінь. Методично правильно застосовані вправи і тренування виконують виховні, розвиткові і навчальні функції, загартовують волю вихованців, забезпечують єдність поведінки та свідомості, розвивають наполегливість, спостережливість, ініціативність, самостійність, сприяють більш глибокому опануванню норм і правил суспільного життя, правомірної поведінки. Особливо позитивно впливає на виховання учнів залучення їх до загальноучилищних чергувань з дотримання учнями розпорядку дня, встановлених правил поведінки та санітарних норм. Здійснюючи контроль за поведінкою інших учнів, учень, що залучений до чергування, привчається до певного порядку, виробляє певні навички правомірної поведінки.

Приклад дає конкретні зразки для наслідування і тим самим активно формує свідомість, підсвідомість, переконання, почуття. Важливе значення має вмале використання негативного прикладу у вихованні. Негативні приклади доцільно використовувати з метою показати недоцільність наслідування певних негативних явищ, приміром, зневаги до права, правового нігілізму. У правовому вихованні необхідне протиставлення негативним учинкам кращих зразків високоморальної, правомірної поведінки; розкриття на конкретних і відомих

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

вихованцям прикладах наслідків асоціальної, протиправної поведінки тощо.

Важливу роль у вихованні учнів відіграє *метод позитивного прикладу* того, хто виконує як професійні, так і громадські функції виховання. Саме педагог, працівник міліції, майстер виробничого навчання, а в сім'ї – батьки мають утвердити в собі і пропагувати позитивні погляди, вчинки, правомірну діяльність.

Заохочення має оцінно-стимулюючий характер. Цей метод закріплює позитивні навички та звички поведінки, спонукає вихованця до наступних успіхів. Важливе значення має публічне схвалення зразкової, законслухняної поведінки вихованця, його гідного вчинку. Доцільно, щоб заохочення у процесі правового виховання були публічно оголошені на щотижневих лінійках ПТНЗ, загальних зборах учнів та їх батьків, на зібраннях навчальної групи тощо. Накази про заохочення мають бути поміщені на дошках оголошень. Якщо учнів заохочено матеріально (гроші, подарунок та ін.) то бажано, щоб цей подарунок в урочистій формі був вручений вихованцю працівником міліції, який залучався до правовиховного процесу.

Ми погоджуємося з О.П. Кондратюком, який вважає, що міра заохочень має відповідати рівню заслуг, які слід визначити величиною власної праці, власних зусиль учня, прояву ним таких позитивних якостей як організованість, активність, наполегливість, вміння переборювати труднощі тощо [7, 35 – 40].

Метод покарання є системою засобів і прийомів впливу на вихованців, які порушують моральні і правові норми. Суть методу полягає у негативній оцінці, осудженні, а в разі необхідності – і припиненні негідних дій вихованця з метою викликати у нього почуття провини за скоєне, допомогти йому усвідомити неправильність власних дій, змінити свою поведінку. Покарання доцільно використовувати після того, як порушник усвідомив свою вину і спроможний об'єктивно сприймати оголошене йому стягнення. Але слід наголосити, що покарання необхідно розглядати як засіб гуманного (а не жорстко репресивного) впливу на особистість. У цьому контексті Г.П. Васянович стверджує: “Якщо покарання не можна уникнути, то воно має бути максимально справедливим і не жорстоким. Чим суворішим буде покарання, тим більше процвітатиме несправедливість. Там, де вихованець боїться вихователя, серця стають грубими, холодними, байдужими” [2, 176].

Отже, слід діяти дуже обережно і спостерігати за результатами дії цього методу. Покарання

мають не пригнічувати, а викликати в учня почуття невдоволення собою, своїми вчинками. Воно має бути збудником до позитиву.

Змагальність. Сама природа людини утверджує порівняння з іншими, прагнення до суперництва, до першості дуже часто заповнює думки. Тому основною метою цього методу є стимулювання учнів до інтелектуальної, духовної, фізичної гармонії, розвитку, духовного збагачення. Цей метод можна втілювати у ігрових формах виховання (вікторинах, КВК тощо), вдало поєднуючи з методом заохочення.

У правовому вихованні доцільно використовувати й педагогічні прийоми. Педагогічна наука виділяє загальні і спеціальні прийоми виховання. Але якщо розглядати їх в контексті правового виховання за безпосередньої участі працівників органів внутрішніх справ, то ми схилиємося до наступних:

Приєм “*довіри*” полягає у дорученні учневі відповідної справи, завдяки чому в нього розвивається почуття відповідальності і подяки за довіру.

Приєм “*моральна підтримка і зміцнення віри у власні сили*” сприяє підвищенню авторитету учня в очах однолітків при виконанні доручень, які відповідають його інтересам і здібностям, зміцнює віру у власні сили і підвищує самооцінку.

Приєм “*залучення до цікавої діяльності*” передбачає максимальне врахування інтересів і нахилів учня, формує позитивні якості завдяки захопленості справою, успіхам, які досягаються у процесі діяльності.

Приєм “*пробудження гуманних почуттів*” передбачає організацію умов, за обставин яких учень стає свідком життєвих складнощів і емоційних переживань інших людей, що пробуджує у нього співчуття, жаль, співпереживання, емпатію.

Приєм “*моральної справи*” створює умови, які потребують прояву моральної якості, яку передбачається розвинути. Значення моральних справ у вихованні особистості особливо підкреслював А.С. Макаренко.

Приєм “*опосередкування*” активізує позитивне спрямування особистості шляхом організації певних обставин, за яких учень заради задоволення своїх інтересів і нахилів має покращити свою поведінку.

Приєм “*флангового підходу*” активізує позитивні почуття, які переважають над іншими і проявляються у добрій справі.

Приєм “*активізації потаємних почуттів учня*” базується на розумінні душевного стану неповнолітнього і проникнення у його потаємні

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

почуття (мотиваційно-потребнісну сферу особистості), на які робиться опора у формуванні позитивних взаємин із вихователем, наставником.

Іноді виникає потреба вдаватися до спеціальних педагогічних прийомів. Прийом “осуду” покликаний пробудити в учня почуття вини і сорому через висловлення емоційно забарвленої негативної оцінки вчинку, яка повинна бути справедливою.

Зміст прийому “покарання” полягає у накладенні гуманного стягнення за певну провину, передбачає виникнення почуття сорому, жалкування, наміру не повторювати провину. Необхідно довести до свідомості учнів необхідність справедливого покарання і бути тактовним та обережним.

Прийом “наказу” має сильні і слабкі сторони, потребує знання психології вихованця. Його суть – категорична вимога наставника при розрахунку на безумовну покірність неповнолітнього.

Прийом “попередження” – це розкриття перед учнем несприятливих для нього перспектив у тому випадку, коли він не змінить своєї поведінки; він має на меті викликати тривогу, побоювання негативної оцінки, осудження та бажання уникнути неприємності.

Прийом “пробудження тривоги щодо можливого покарання” розкриває учневі суть його вчинку, але без термінового прояву емоційного ставлення до нього; пробуджує почуття невідомості, тривоги, нетерпіння; розвиває потребу самоусвідомлення, самооцінювання наслідків негативного вчинку.

Прийом “прояву обурення” розкриває ганебність негативного вчинку через вияв обурення, розрахований на пробудження почуття сорому і каяття, проте не допускає окриків та грубих виразів.

Висновки. Правове виховання є невід’ємною складовою національного виховання, тому серед основних завдань освіти є виховання в учнівській молоді поваги до закону і загальноприйнятих правил поведінки, формування у неї позитивного погляду на практичну дієвість та необхідність норм права в повсякденному житті суспільства, подолання у свідомості учнів зародків правового нігілізму. В умовах сучасної держави має забезпечуватись всебічний розвиток і соціальна активність особистості, можливість людині відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатною і захищеною.

Для вирішення питання удосконалення правового виховання учнівської молоді у професійно-технічних навчальних закладах перед педагогічним складом цих установ постає

завдання пошуку нових форм та методів навчання, активізації виховного процесу в позаурочній роботі, залучення до співпраці представників органів державної влади, суду, прокуратури, юстиції і, передусім, органів внутрішніх справ тощо. І саме керівництву та педагогічному складу професійно-технічних навчальних закладів має належати ініціатива залучення до співпраці працівників правоохоронних органів.

Під принципами правового виховання учнів ПТНЗ слід розуміти основні закономірності навчального та виховного процесу, які впливають із досвіду правовиховної теорії та практики, враховуючи при цьому основні вимоги до його суті, змісту, методики й організації. Концептуально ми виділяємо загальнопедагогічні та специфічні принципи правового виховання. До загальнопедагогічних належать принципи гуманізму, демократизму, науковості, об’єктивності, зв’язку з життям, доступності, дохідливості і популярності, послідовності, відкритості, систематичності, цілеспрямованості, доцільності, вихованні особистості в колективі, опори на позитивне та ін. До специфічних принципів, які притаманні тільки правовому вихованню, відносимо: єдності правового і морального виховання; оперативності отримання та подання правової інформації; законності; поєднання переконання з примусом тощо.

Під методами правового виховання учнів ми розуміємо сукупність способів і прийомів однорідного за своєю педагогічною функцією впливу на свідомість, почуття, волю, поведінку вихованців з метою формування у них правових знань, умінь і навичок, правових установок, звичок правомірної поведінки та правової культури в цілому.

Ми пропонуємо здійснювати спільну правовиховну діяльність ПТНЗ і ОВС застосовуючи такі головні методи: переконання, приклад, вправи, заохочення, покарання, змагання, самопізнання та спостереження.

Лише поєднання ефективних засобів правового виховання із відповідними формами і методами дасть можливість очікувати належного правовиховного результату.

Отже, використання у правовиховній роботі прогресивних засобів, форм та методів правового виховання допоможе донести до свідомості учнів варіанти дій, які закріплені в нормах та положеннях Конституції України, законах держави та в інших правових приписах, а також закріплені в суспільній свідомості і є схваленими нею.

1. Бабкин В.Д. *Правовое воспитание студентов* / В.Д. Бабкин. – К.: Вища шк., 1983. – 53 с.

**СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США
(за матеріалами Інтернет-сайтів)**

2. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч.-метод. посібник [для студентів]/ Г.П. Васянович. – Львів: Норма, 2005. – 344 с.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посібник / О. Вишневський. – [3-тє вид., доопрац. і доп.] – К.: Знання, 2008. – 566 с.
4. Городиський М.І. Правова освіта майбутнього вчителя: монографія / М.І. Городиський; за ред. М.К. Подберезького. – К.: Науковий світ, 2001. – 128 с.
5. Дегтярьова Г. Організаційно-правові засади співробітництва органів внутрішніх справ і ПТНЗ у формуванні правосвідомості учнів / Г. Дегтярьова, Ю. Сурмяк // Педагогіка і психологія професійної освіти / – 2005. – № 2. – С. 88 – 97.
6. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посібник / І.В. Зайченко. – [2-е вид.] – К.: “Освіта України”: “КНТ”, 2008. – 528 с.
7. Кондратюк О.П. Система виховної роботи в професійно-технічному навчальному закладі: навч.-метод. посібник / О.П. Кондратюк. – К.: Кондор, 2006. – 216 с.
8. Котюк В.О. Теорія права: курс лекцій: навч. посібник [для юрид. фак. вузів] / В.О. Котюк. – К.: Вентури, 1996. – 208 с.
9. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Молодь і закон : зб. нормативних документів і актів з проблем виховання студентської молоді / за заг. ред. Н.І. Косаревої. – К.: ІЗМН, 1997. – 352 с.
10. Макаренко А.С. Советское школьное воспитание / А.С. Макаренко // Избранные произведения: В 3-х т. – К.: Радянська школа, 1985. – Т. 3. – С. 5 – 110.
11. Національна програма правової освіти населення [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992 / 2001. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
12. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
13. Оксамытний В.В. Правовое воспитание – важный фактор формирования социально активной личности / В.В. Оксамытний. – К.: Наук. думка, 1979. – 74 с.
14. Правове виховання учнів: метод. посібник / [авт.-укл. М.М. Фіцула]. – К.: ІЗМН, 1997. – 148 с.
15. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу / Сухомлинський В.О. // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська шк., 1976. – Т. 1. – С. 403 – 637.
16. Ткачова Н.О. Формування в учнів професійно-технічних училищ усвідомлення принципу законності в світлі Конституції України / Н.О. Ткачова // Професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. бюлетень. – 1997. – № 1 – 2. – С. 70 – 75.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2011

УДК 378.124(73)

Ірина Зварич, кандидат педагогічних наук,

провідний науковий співробітник НД лабораторії НН центру мовної підготовки
Національної академії СБ України
і викладача кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Інституту філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

**СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США
(за матеріалами Інтернет-сайтів)**

Розглянуто структуру педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США (за матеріалами Інтернет-сайтів) і проаналізовано один із популярних Інтернет-сайтів – “Рейтинг Моїх Професорів”.

Ключові слова: компетентність, педагогічна компетентність, навчальна дисципліна, компоненти, оцінювання, рейтинг, Інтернет, веб-сайт, якість знань, діагностування, викладачі, освіта, вищий навчальний заклад.

Літ. 4.

Постановка проблеми. Економічні та політичні зміни в сучасному суспільстві суттєво впливають на розвиток освіти і потребують її реформування та модернізації вищих навчальних закладів. Високорозвинені країни світу. США, Великобританія, Німеччина, Франція дискутують на міжнародному рівні навколо того, як дати студентам належні знання, вміння і компетентності для забезпечення їхньої гармонійної взаємодії із швидкоплинним

технологічним суспільством, та як підняти якість викладання навчальної дисципліни, рейтинг педагогічної компетентності викладачів і вищого навчального закладу.

Рейтинг ВНЗ здійснюється за такими критеріями: *інтелектуальний потенціал ВНЗ, його матеріально-технічна і соціально-культурна база, а також його активність.* Одним із основних критеріїв рейтингу вищого навчального закладу є його інтелектуальний